

Wandelen in het land van Filip De Pillecyn

RIK VAN DAELE

'De holle weg daalt zeer snel. ZEER GOED OPLETTEN!! De Pelkemstraat loopt uit op de vrij drukke weg van Waasmunster naar Temse. Tijdig remmen! Deze weg rechts inslaan en even verder links dat prachtige weggetje nemen dat je snel dalend de Durmevallei laat duikelen. Gun je de tijd om deze mooie landweg in je op te nemen. Plots zijn de groene meersen daar, in dit jaargetijde ook wit en geel vlekken van de bloemen [...]. Rijden tot op de DIJK, links volgen tot ongeveer vóór het sluisje. Je moet drie kerktorens zien : Hamme, Waasmunster (voor en achter) en tussen de bomen links : Sombeke. Stop. Fietsen opzij. JE BENT IN EEN EERSTE STUKJE DE PILLECYNLAND.

'De soldaat Johan : "Daar is een zachte vallei waar de Durme doorheen loopt. Stilaan wordt het moeras tot weide. Vette weiden waarvan het slijk gemeenzaam is met dat van de rivier en waaruit de zon sterk en hoog gras haalt. En hoger stijgend, maar onmerkbaar zacht opglooiend, staan sparrebossen in de plotse dorheid van de aarde. Weideland en heide liggen daar in vreemde nabuurschap.' (uit een brochure samengesteld door Marcel Ryssen)

Ik was 18 in het voorjaar van 1980 toen ik via de Filip De Pillecyntocht van mijn leraar Marcel Ryssen via de Wase cuesta in Waasmunster het land van Filip De Pillecyn indook. Aan de modderige Durme, mijn lievelingsrivier, gekomen, reden we links via de Durmedijken richting Hamme en volgden we de rivier stroomafwaarts, naar het land van mijn vroegste herinneringen, over de Mirabrug en dan in de richting van het De Pillecynmonument en Drijgoten. Het jaar voordien had diezelfde leraar mij laten kennismaken met een Reynaerttocht richting Belsele, Boudelo en Daknam. Het landschap en de literatuur zouden mijn latere studiekeuze (en zelfs mijn latere leven) sturen op een manier die ik in de lente van 1980 nog amper kon vermoeden. Twaalf jaar later zou ik aan de KU Leuven een proefschrift verdedigen over 'Ruimte en landschap in *Van den vos Reynaerde*'.

In mijn Leuvense jaren reisde ik wel eens vanuit Leuven naar Sint-Niklaas met rechtover tegenover mij in de treincoupé Manu Waegemans, professor Russische literatuur en Hammenaar...

Wat mij in deze korte beschouwing, die ik heel persoonlijk mocht houden, terugbrengt bij Filip De Pillecyn (en bij de *Reynaert*).

In de zomer van 1980, een paar weken na de Filip De Pillecyntocht, was mijn keuze voor de Germaanse filologie een feit. Ik las in dat jaar zowat alle auteurs waarvan we fragmenten op school bespraken : Wolkers, Conscience, Unsted, Coolen, Streuvels, Gulbranssen, Elsschot, Walschap, Boon, Multatuli, Couperus, Kafka, Lampo, Dostojewski, Buysse, Van de Woestijne, Gijsen, Timmermans, Daisne, Geeraerts, Michiels, Den Doolaard, Ruyselinck – niet allen hebben de tijd overleefd of hun canonstatus behouden – en verder in de literatuurgeschiedenis : Veldeke, Elegast, Beatrijs, Egidius, Marieke en de onsterfelijke Reynaert. En Filip De Pillecyn – de ‘prins van de Vlaamse letteren’. Ik herinner me nog enkele prachtige scènes uit *De Veerman en de Jonkvrouw* en *Mensen achter de dijk*, die de momenten uit mijn kinderjaren oproepen toen ik met mijn vader, moeder en zus wandelde in het land van het Aards paradijs en Den Bunt. Maar boven *Blauwbaard* en *De soldaat Johan* was het vooral de novelle *Monsieur Hawarden* die me in die zomer tijdens mijn vakantielectuur bekoorde. Ik koos de tekst – samen met *Wapenbroeders* van L.P. Boon – om mijn examen van het derde jaar Woord in de Sint-Niklase academie te stofferen met voor mij een van de mooiste passages uit de Vlaamse literatuur : de spiegelscène. (Ik heb een fascinatie voor literaire spiegels en spiegels in de literatuur.) In mijn tweede kandidatuur herinner ik me nog de scriptie over *Monsieur Hawarden*. In die jaren bracht ik zelfs een bezoekje aan Pont-Longueville toen wij er in de buurt tijdens een vakantie leerden.

‘En nu kleedt monsieur Hawarden zich uit. Hij trekt zijn mannenkleden uit. En het zacht-linnen hemd rukt hij open. Haar borsten schijnen te leven in de magere handen. En weldra glijden de kleden over haar schouder, over de gebogen lijn van de heupen. Laag uitgesneden is de rug in het kleed. De rug is week en trots. En over de kleine voeten schuift zij schoentjes die glinsteren als van zilver en zij richt zich op en staart met vreemde ogen op haar vernieuwde schoonheid. Zij stapt door de kamer, onzeker als iemand die na een ziekte zijn tred moet vinden. Zij gaat almaar door, vaster, trotser. En dan wandelt zij naar haar bed en ligt erop, ruggelings met de handen over het gelaat.’ (*Monsieur Hawarden*, zesde druk, uitgegeven bij De Clauwaert, Leuven, 1978, p. 19-20)

En toen werd het stil rond De Pillecyn en leidde ik een leven als vossenjager, op zoek naar Willem, Kriekeputte en Ermenrike. Het Reynaertgenootschap werd opgericht en ik verrichtte onderzoek als avond- en weekendgeleerde terwijl

ik overdag conservator was van het museum van Lokeren, directeur van de cultuurcentra van Lokeren, Beveren en Sint-Niklaas en stadsbibliothecaris van Sint-Niklaas. Ik zou u hier uitvoerig kunnen inwijden in het wroeten van een hoofdredacteur tegen deadlines en zeer af en toe een wat weerspannige auteur, over het schrijven van subsidiedossiers. Ik zou het kunnen hebben over de geringe aandacht van de Vlaamse overheid en de cultuursector (ook de erfgoedsector) voor het literaire erfgoed, over de Vlaamse Erfgoedbibliotheek, die uitstekend werk verricht maar verder moet kijken dan de zes grote instellingen, over het Vlaams Fonds voor de Letteren dat de genootschappen veel meer zou moeten ondersteunen, over de literaire gezelschappen, genootschappen en comités, die zich meer zouden moeten verenigen en gezamenlijk hun belangen verdedigen in tijden van vervlakking en besparing. De tijd hiervoor, dames en heren, is te kort. Maar de redacteurs en verantwoordelijken van het Filip De Pillecyncomité zullen veel gemeenschappelijke zaken herkennen. Want het Reynaertgenootschap en het De Pillecyncomité ontmoetten elkaar wel degelijk. Tijdens mijn mooie jaren in cultuurcentrum Ter Vesten in Beveren ontmoette ik Fred Smet meermaals ; en tijdens mijn Sint-Niklase jaren als stadsbibliothecaris kwam ik in contact met het Hams boekenweekend, waar ik ook de leden van het Filip De Pillecyncomité ontmoette.

Via het verenigingsleven kwam ik in contact met Hammenaar Luk Buyle en zijn merkwaardige collecties over Filip De Pillecyn en diens klasgenoot Edward Poppe. Via de tussenstap van een merkwaardige collectie stereoscopische foto's van de Lokerse brancardier Gustave Drossens, die Buyle net voor zijn dood op vraag van Lokerenaar Herman Magherman gedigitaliseerd had, werden de contacten intenser. Om een zeer lang verhaal kort te maken : de Filip De Pillecyncollectie van Buyle werd in de zomer van 2014 overgebracht voor een langdurige bruikleen naar de Bibliotheca Wasiana in Sint-Niklaas, een wetenschappelijke verzamelbibliotheek voor het Waasland en de regio met speciale focus op de letteren en de kunsten. De Bibliotheca vergaarde in haar bijna 70-jarige geschiedenis een prachtige collectie reynaerdiana onder impuls van mijn voorganger André Stoop. Ondertussen kon de collectie al enkele malen op unieke wijze verrijkt worden. De laatste jaren heb ik met de leden van de Wasiana getracht om Wase literaire iconen als Tom Lanoye, Paul Snoek, Anton van Wilderode en Marc Sleen in het licht te zetten, vanwege hun grote talenten. Toen de collectie FDP aan die van de Wasiana werd toegevoegd hebben we, parallel aan de vorige projecten, met vele partners een groot project aan Filip De Pillecyn gewijd. Samen met het De Pillecyncomité werd in het kader van dit project een tweede poëtische evocatie van het *Twistgesprek tussen Demer en Schelde* opgevoerd.

Na de tentoonstelling werd de collectie Luk Buyle in zuurvrije dozen en plastic dozen opgeborgen – met uitzondering van het prachtige portret van de Filip De Pillecyn van Lieve Janssen, dat terugkeerde naar de familie Buyle. De collectie is ondertussen beschikbaar voor wetenschappelijk onderzoek en wordt binnenkort ontsloten. Met het ADVN zijn hierover, in aanwezigheid van zoon Bert Buyle, de eerste afspraken gemaakt. In afspraak met en na goedkeuring van de familie Buyle is de collectie verder beschikbaar voor nieuw onderzoek en kan ze ook tentoongesteld worden.

Ook het FDP-comité is aangesproken om samen na te denken wat we voor elkaar kunnen betekenen. We zijn op zoek naar een of enkele vrijwilligers die in de gebouwen van de Sint-Niklase bibliotheek, waar de Wasiana gevestigd is, willen werken aan het ontsluiten van de collectie. En we nodigen het comité ook uit om een van de volgende jaarboeken of andere publicaties in de schoot van de Wasiana voor te stellen.

Ik besluit. Mijn levensverhaal verloopt langs paden ‘crom ende menechfoude’. Ik weet niet wanneer en waar ik het pad van Filip De Pillecyn nog zal kruisen. Ik zal het in elk geval nog bewandelen. Dat pad zal een dijkpad zijn. Ik blijf bewonderend hangen bij ‘de stille ongeschondenheid’ van zijn taal en de prachtige natuurbeschrijvingen. De Pillecyns teksten zijn ruim vijftig jaar na zijn dood nog steeds leesbaar, ook al wordt de jeugd van tegenwoordig er niet meer wild van. Wat er mij aan doet denken dat De Pillecyn stierf in mijn geboortejaar, 1962. Ik was toen acht weken oud. Zo oud is dit werk al. De Pillecyn verbind ik nog steeds met de wandelingen met vader, moeder en zus in Den Bunt en een aards paradijs. Wanneer ik vandaag de dag over de dijken wandel deel ik de weemoed van de auteur naar een verloren wereld. Ik keer er vaak opnieuw naartoe om er na te denken, diep in te ademen en tot rust te komen. In volle traagheid.

‘Het is er zoals in het begin der dagen, in die hoek tussen stroom en rivier. Een schoonheid waarnaar men steeds verlangt als men ze niet bezit ; zij is in mijn leven gegroeid en hoe ouder ik word hoe vaster ik het beeld in mij sluit van groen en water, zon en lis, en het geheimzinnige van lage boompjes tussen de sloten. ‘s Zondags, in de zomer, komt de burgerij er wandelen en rustige renteniertjes drinken dan een profijtig pintje bier in een van de twee herbergen waar in de week zelden iemand komt. Maar op de werkdagen zijn aarde en licht ongestoord aan zichzelf en op de dijken mummelt hier en daar een geit en kijkt met weemoedige ogen naar iets wat zij alleen ziet. [...]

Maar het is ook goed alleen te zijn. Water en groen zijn gezelschap en het is geen dromen als men ligt onder de notelaar en ziet hoe aan de ene zijde de Durme naar de Schelde toe stroomt en aan de andere zijde de weiden met het stevige, brede gras vol gele bloemen staan. En al die hoven waar alles wild dooreengroeit rondom de mispelbomen ; als men over de sloot komt waar het water altijd hoog en stil staat, is men in een wereld vol benauwde schoonheid.'

(*Mensen achter de dijk*, tiende druk, uitgegeven bij De Clauwaert, Leuven, 1981, p. 8 en 9)